

ennél, ha nem is tudjuk biztosan, hogy a szerző megírta-e.

A téma így is hálás, vannak emlékezetes részei s nem asszony, aki száraz szemmel teszi le a kezéből. S a kiadók mérlegén az asszonyok könnyei bizonyára többet nyomnak, mint a kritikuskok aggályai.

Hajdu Henrik fordítása színes, gazdag, nemcsak fordítás, de stílusát is.

Németh László.

Hóman Bálint és Szekfü Gyula: Magyar történet. II. kötet. A rendiség kialakulásának kora. Irta Hóman Bálint. Kir. Magy. Egyetemi nyomda, év nélkül. — Hóman első kötetének III. Béla halálával szakad vége, ez a második kötet Imre királyunk trónra lépésétől Károly Róbert haláláig vezet. Ez az eltérés a már szinte megszokottá vált beosztástól, amely a nyugvópontot az Árpád-ház kihalására tette, azt sejteti, hogy a szerző nem fél az önállóságtól periodizálás terén. És valóban Hóman még a világtörténelem korbeosztását is boncolgatja művében, kifejti azt a nézetét, hogy a középkor vége tulajdonképpen a XIII. századba tehető. Ezért kiemeli a középkor végét jelző átalakulásokat, de előtérbe helyezi ezeket azért is, mert védelmébe veszi II. Endre királyunkat, akiről elég sikeresen bizonyítja, hogy tulajdonképpen csak az egész Európára kiterjedő koráramlatnak nem birt ellenállani akkor, amikor bizonyos mértékig tervszerűen pénzügyi és gazdasági reformokat léptetett életbe.

A világtörténelmi korbeosztással való foglalkozást az is indokolja, hogy a tárgyalt időben Magyarország hatalmának tetőpontja felé közelegve világpolitikai jelentőségre emelkedik. Anjou Károlynak IV. Béla korában Magyarországon járó követe csodálkozva jelenti, hogy a magyar király birodalma hihetetlenül nagy, «Észak és Kelet legtöbb tartománya urasága alá tartozik

atyafiságos vagy hűbéres kötelék által». Ezt a csodálkozást egyrészt a «keresztény köztársaság» régi rendszerének bukása magyarázza. Az új kor nagyhatalmai még nem fejlődtek ki, a régi nagyhatalmak közül a német-római császárság árnyékhatalommá vált, a keletrómai császárok birodalmát megdöntötte a IV. kereszties hadjárat. A tatár birodalom a Csendes-óceántól Magyarország határáig terpeszkedett, de a keresztény kultúrközösségben Magyarországhoz fogható hatalom egy sem volt. II. Endre gondosan kiépített családi kötelekekkel Bizánc koronájának megszerzésére törekedett, arra a koronára, amely atyjának meg volt ígérve. A házasságok, amelyek korábban inkább a szomszédos szláv fejedelmi házakkal hozták kapcsolatba a magyar királyi családot, most Spanyolország, Franciaország a keleti és nyugati császárságok dinasztiáira terjednek ki. Csak a tatárfutás szomorú korában süllyed a magyar királyi tekintély a régi állapotba, V. István kun házassága jelenti a mélypontot. A királyi ház nemzetközi tekintélyének emelkedése részben a két császárság bukására vezethető vissza, részben a nemzet belső erősödésére, részben néhány kiváló királyunk tevékenységére. A királyok kiválóságának érvényesülését pedig részben életkoruk engedte meg. Hóman az első kötetben is figyelte a királyok életkorát, most is kiemeli, hogy Szent István óta IV. Béla királyunk érte el a legmagasabb életkort. Kun László romlottságát megdöbbentő vonásokkal jellemzi, nála a halálos ellen-ségnek, a tatárnak pártolását nem annyira ifjúsága, mint inkább az anyai vér és anyai rokonságának, a kunoknak még pogány életmódja magyarázza, ha nem is menti. Az életkor megfigyelése kiterjed a királyokon kívül ismert személyekre is, kiterjed a hivatalokban töltött idő megfigyelésére és ez a figyelem szerzi meg annak

a IV. Bélára jellemző ténynek ismeretét, hogy az ő tisztviselői fokozatosan emelkednek. Türje Dénes lovászmester 1235—41 közt, horvát-szlavon bán 1241—45 közt; tárnokmester és ismételten nádor 1245—48-ban. Aki Türje Dénes tárnokmestersége idején őt a nádorságban fölváltja (1246-ban), Gutkeled István, szintén lovászmester volt 1242—45-ben, nádorrá emelkedése után 1248—60 közt horvát-szlavon bán és egy ideig Stiria kapitánya.

A hivatalcserékről épen úgy, mint az Árpád-dinasztia házasságairól, több táblázatot közöl a könyv. A táblák illusztrálják a pártok viaskodását II. Endre, IV. László és III. Endre korában; az uralkodó családra vonatkozók különösen az Anjou-korban nyerneik világtörténelmi jelentőségét. Érdekes az a térkép, amely a magyar oligarhák uralmi területét mutatja be és az is, amely a francia Capet-ház uralmának a XIV. században feltűnő emelkedését mutatja be. Természetesen nem pusztán genealógiából áll a kötet, az lehetetlen is volna az arany bullának és Károly Róbert pénzügyi reformjainak korában. Az arany bulla tárgyalása vezet a magyar alkotmány fejlődésének ismertetésére, amelynek kapcsán eljutunk III. Endre koráig, amikor már nem kiváltság alakjában, tehát nem pusztán királyi pecsét alatt jelenik meg a törvény, hanem az országgyűlési tagok pecsétjével ellátott pergamenre függesztik a szentesítést jelképező királyi pecsétet. Az arany bulla tárgyalása ad alkalmat Hómannak arra, hogy leírja a magyar társadalom állapotát az Árpád-korban, a fölfelé törekvés forradalomszerű jelenségét II. Endre óta és leírja a XIII. század végén az elnyert hivatalokban is (a nyugati fejlődéshez hasonlóan) állandósulásra törekvő oligarha-családok elhatalmasodását. Károly Róbert pénzügyi reformjának és általában a magyar középkor pénzügyeinek legalaposabb ismerője természetesen

nagy gondot fordít az adóügyekre, a vám-, bánya- és királyi magángazdálkodás ügyeire.

Érdekes olvasmány — mint az első kötetben is — a fölhasznált művek ismertetése, amint érdekes olvasmány az egész mű, melyben legzavaróbb sajtóhibának azt találtam, hogy az arany bulláról szóló részben «*hét példány*» helyett «*két példány*» került ki a betűszedőgépből. *Török Pál.*

Halmi Bódog : Móricz Zsigmond, az író és az ember. (Budapest, a szerző kiadása; 1930.) A szerző első tanulmánykötete Molnár Ferencről szól; sikere további tanulmánykötetet eredményezett. Móricz Zsigmondot vette sorra és mint előszavában mondja szándékáról:

«Móricz Zsigmond írói és emberi alakját egészen tisztán, világosan, maradéktalan teljességgel szeretném feltárni mindenki előtt, akit ez az életteljes, izzóan magyar íróművész érdekel. Az a törekvésem, hogy nemcsak a sznobizmusig kulturált műkedvelők és a professzionátus írók, hanem az irodalmi műhelytitkoktól és pikanteriáktól teljesen távol álló olvasóközönség, mely a könyvekbe minden mellékmotívumoktól távol álló gyönyörűséggel merül, ismerje meg Móricz Zsigmond összes értékeit és fogyatékoságait és lássa meg az embert is...»

Móricz 20 esztendő alatt írt 50 kötete Halmi szerint abból az elégedetlenségből fakadt, mely századunk első felében lett úrrá a magyar társadalmon és szépirodalmon. Az elégedetlenséghez Adyval ellentétben Móriczban bizonyos okos fegyelmezettség járult, melynek hatása alatt a harcos, propagandarejű kezdeti megnyilatkozásoktól fokozatosan lehiggadt a meglevő keretekbe való beleilleszkedésig. Lényegében tehát az *50 Móricz-kötet két egybe nem vágó, két nem azonos szerzőt jelent.*